

En psalm är inte bara en sång – inför psalmboksrevisionen

Kyrkan är sedan sin första tid en sjungande kyrka. I mässan har självklart de liturgiska hymnerna sjungits: Introitus, Kyrie, Gloria, Laudamus, Sanctus, Agnus Dei och psaltarens psalmer. Enligt Augustinus sjöng de troende oavbrutet utom under läsningarna, predikan och biskopens bön. Martyrernas kyrka var en lovsjungande kyrka.

Reformationen förde detta ett steg vidare genom att utvidga skatten av psalmer och hymner på folkspråken, psalmer vars texter inte var bundna av liturgins formuleringar utan diktades på nytt. Till Martin Luthers enorma textproduktion hör även psalmdiktning. Nuvarande svenska psalmbok har inte mindre än ca 26 psalmer knutna till honom. Psalmerna var en sorts rörelsemusik under ingångs- och utgångsprocessionerna, under evangelie- och offertorieprocessionerna, moment i liturgin där vi i dag sjunger våra psalmer.

Svenska kyrkan är lika självklart och av tradition en sjungande kyrka. Sånger och psalmer är en naturlig del i gudstjänster och övrigt församlingliv. Körsången står sig stark och psalmboken har en uppburen status som ett av de dokument som definierar Svenska kyrkans tro och lära. I konfirmandriktlinjerna står det att konfirmanderna förutom Bibeln även ska få en psalmbok av församlingen. Psalmboken är alltså något omistligt för den som ska lära känna Svenska kyrkan.

Historiskt har psalmboken varit vanligare än Bibeln i de svenska hemmen. Där fanns sånger, texter och böner för såväl husandakten som söndagens gudstjänst. I dagens efterkristna Sverige har psalmboken fortfarande hög status bland äldre och inom somliga kyrkotraditioner, medan de yngre generationerna kanske bara känner till några enstaka psalmer – om de ens känner till psalmbokens ställning. Då kan det locka att upphöja ny populärmusik till psalmstatus, allt för att popularisera gudstjänster och kyrkliga handlingar. För andra, där psalmerna nöts in av flitigt bruk, kan det oroa om mycket rensas ut eller får ny och kanske utarmad språkdräkt. Varje ny psalmbok har mött både glädjerop och högljudd kritik, vilket inte minst gällde när nuvarande psalmbok från 1986 togs i bruk.

Efter kyrkomötesbeslut 2016 och 2018 inleddes ett förarbete till en psalmboksrevision. Orsakerna är flera. Språk och samhälle förändras, det skrivs nya psalmer, och remisser visar att flera psalmer i nuvarande psalmbok i stort sett aldrig används. Att göra en ny psalmbok, även om det bara är en revision, är omfattande och tar många år.

Kyrkostyrelsen har antagit en inriktning för revisionen, som innebär dels att prioritera skapandet av nya psalmer, dels att revideringen av nuvarande psalmbok begränsas till att psalmer visserligen kan tas bort men att inga textliga redigeringar görs. En viktig orsak till detta är frågan om upphovsrätten till psalmernas text och musik. Till årets kyrkomöte har kyrkostyrelsen därför lämnat en skrivelse för att få dess »synpunkter på direktiv, tidsramar, struktur och kostnadsaspekter» (KsSkr 2021:6) – en direkt följd av den otillfredsställande och hårt kritiserade processen när kyrkohandbok 2017 togs fram.

Snart öppnas således möjligheten att skicka in nya psalmförslag. Bidragen lär bli många, vilket är glädjande. Men frågan väcks om vad som gör en sång till en psalm och vad som krävs för att den ska rymmas i Svenska kyrkans psalmbok. I Centralstyrelsens kyrkliga skrivelse 1993:4 betonades att den svenska psalmboken räknas som ett av våra grundläggande dokument, eftersom den beskriver Svenska kyrkans teologi så som den kommer till uttryck i gudstjänsten. Kravet på en psalm är alltså högre än att den ska vara sångvänlig, omtyckt och livsbejakande. Våra psalmer – och gudstjänstordningar – ska ut-

trycka Svenska kyrkans teologi. Psalmboken kan omfatta många musikgenrer, men ingen psalm får förkunna något annat än evangeliet om den Gud som är Fadern, Sonen och den Helige Ande.

I vår lutherska tradition har sångskatten haft en undervisande funktion, vilket är ett arv att vara stolt över och förvalta. Psalmboken har varit och är den sjungna katekesen. Att förnya språket och beskriva kristen tro i vår tid blir då en stor utmaning. Många områden av livet och samhället har fått alltför lite eller inget utrymme alls i nuvarande psalmbok. Hem- och familjeliv, skola och arbetsliv är några exempel. Livets olika åldrar som tonårstiden, omprövningen i medelåldern eller oron inför pensionärlivet behöver också goda psalmer. Stadsliv, vetenskap och forskning, mindre kyrkohögtider som midsommar och Lucia kanske kan få kompletterande bidrag. Gjorda remisser visar även att fler dop-, konfirmations- och vigselpsalmer behövs.

Alla tillvarons områden kan inte få sitt, men kompletteringar behövs. Samtidigt måste psalmboken som helhet likaväl som de enskilda psalmerna bära med sig både det tidlösa och det tidsbundna. För människans grundläggande livsfrågor är desamma i alla tider, vilket antikens dramer, Platons dialoger och Augustinus Bekännelser vittnar om. Och Bibeln, förstås. Och ändå tar de sig nya former i nya tider.

Att hitta ny musik- och språkdräkt handlar då om att gestalta evangeliskt katolsk tro med ord och metaforer som talar i vår tid, samtidigt som en psalm ska ha lång livstid. Flera psalmer i 1986 års psalmbok som en gång upplevdes som friska och moderna är i dag utfasade sedan många år. En god psalm ska kunna sjungas så ofta under konfirmandtiden att konfirmanden kan den utantill, för att sedan kunna återvända till den resten av livet.

Enklare lovsånger, som inte har så mycket text utan är till för att upprepas många gånger i tillbedjan, behövs också. Här är vanligen teologin i de korta texterna oproblematiserad. Dessa lovsånger är inte skrivna för att undervisa utan för att vara hjärtats lovsång till den Treenige Guden. De behövs men blir ofta kortlivade och ersätts efter något decennium. En psalm kräver längre livstid än så.

Behövs då en psalmbok när alltför församlingar lämnar papper och böcker till förmån för digital teknik och inflödet av ny musik och nya sånger tycks oändligt? Både det internationella och det närproducerade ger enorma möjligheter för församlingar att hitta sina egna gudstjänstsånger. Men just därför blir det extra viktigt att Svenska kyrkan har en gemensam psalmbok som en sammanhållande skatt av sånger oavsett var i Sverige man bor eller vilken kyrka man besöker. Då kan den bli en klangbotten för såväl vår tids existentiella frågor som hela gudstjänstfirandet.

Vi behöver i valet av nya psalmer värna den status som den Svenska psalmboken äger i kyrka och samhälle. Här ryms Svenska kyrkans tro och liv med rötter i urkyrkan, reformationen och väckelsetiden in i vår egen tid. Här ryms den världsvida kyrkans bekännelse och den enskilda människans personliga tro. Förväntansfullt ser vi därför fram mot vad arbetet med nya psalmer kommer att bidra med.